

Güney Fırat Vadisi ve Birecik Bozkırları

GDA005

Çok Acil
Gerileme (-2)

Kelaynak (*Geronticus eremita*) © Cüneyt Oğuztüzün

Yüzölçümü : 210110 ha	Yükseklik : 330 m - 800 m
Boylam : 38,04°D	il(ler) : Adıyaman, Gaziantep, Şanlıurfa
Enlem : 37,27°K	ilçe(ler) : Adıyaman, Besni, Bozova, Araban, Halfeti, Yavuzeli, Birecik, Nizip
Koruma Statüleri : Doğal sit alanı	

■ **Alanın Tanımı:** ÖDA, Fırat Vadisi'nin Atatürk Barajı ile Birecik ilçesi arasında kalan kısmı ile bu vadinin doğusundaki yarı çöl ve bozkırlardan oluşur. Genişliği kimi zaman 100 m'yi bulan ve yer yer menderesler çizen Fırat Vadisi Türkiye'nin tür çeşitliliği bakımından en zengin akarsu sistemlerinden biridir. Halfeti'nin kuzeyinde Fırat'ın oluşturduğu dik yarlar uzanır. ÖDA'nın güney kesiminde ise Güney Fırat Vadisi'nin önemli bir kısmını sular altında bırakan Birecik Barajı bulunmaktadır. Kelaynak Üretim İstasyonu Birecik ilçesinin kuzey sınırında yer alır.

■ **Habitatlar:** ÖDA, Fırat nehir ekosistemi ve baraj gölü, yarıçöl ve bozkır alanları, fıstık bahçeleri, kuru tarım alanları ve nehir kenarında az miktarda kalan galeri ormanlarından oluşur. Birecik yarı çöl ve bozkırları, daire şeklindeki hafif eğimli kireçtaşı tepelerinin üzerinde uzanır. Bölgede az sayıda kalmış olan Fırat kavayının (*Populus euphratica*) en iyi korunmuş toplulukları Birecik ilçesindeki doğal sit alanında yaşamaktadır.

■ **Türler:** Yarı çöl biyomu türlerinin Türkiye'de en iyi temsil edildiği alanıdır. Özellikle kuş, sürüngen ve memeli çeşitliliği açısından Güneydoğu'daki en zengin ÖDA'dır.

Cousinia biraecikensis bitkisinin dünyadaki tek yayılış alanı ÖDA'nın güney kısmındaki bozkırlardır.

Birecik Barajı nedeniyle nüfusu azalmış olan ve nesli dünya ölçeğinde tehlike altındaki Fırat kaplumbağası (*Rafetus euphraticus*), nehrin sığ ve yavaş akan alanlarında az sayıya yaşamaya devam etmektedir. Dar yayılışlı sürüngen türlerinden biri olan sivri burun yılan (*Rhinotyphlops episcopusun*) Türkiye'de sadece bu alanda kaydedilmiştir. Türkiye'de çok az yerde bulunan çöl varanı (*Varanus griseus*) ÖDA'da üremektedir.

Birecik'te nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan kelaynakların (*Geronticus eremita*) yarı doğal üreme kolonisi bulunmaktadır. ÖDA, çölkoşarının (*Cursorius cursor*) Türkiye'deki tek kesin olarak bilinen tek üreme alanıdır. Türkiye'de çok az noktadan kaydedilmiş çizgili ishakkuşu (*Otus brucei*) Birecik'teki yaşlı Fırat kavaklarında yuvalamaktadır. Çöl toygarı (*Ammomanes deserti*) ve kılkuşu (*Pterocles alchata*) alanındaki diğer nadir kuş türlerindedir. Halfeti bölgesindeki dik yarlarda tavşancıl (*Hieraetus fasciatus*) gibi nadir yırtıcı türleri üremektedir.

Alanın bölgesel ölçekte ÖDA kriterlerini sağlamasına neden olan memeli türleri arasında çizgili sırtlan (*Hyaena hyaena*) bulunmaktadır. Çıplak kanlı türbe yarasasının (*Taphozous nudiventris*) Türkiye'deki tek yaşam alanı Birecik bozkırlarıdır.

■ **Alan Kullanımı:** ÖDA'da yoğun olarak fıstık yetiştiriciliği, kuru tarım ve az miktarda küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Fırat Nehri'nin sığ kısımlarında çakıl ocakları bulunmaktadır. Alandaki turizm faaliyetleri, Kelaynak Üretim İstasyonu ve Halfeti'ye düzenlenen günübirlik gezilerden oluşmaktadır. Ancak son yıllarda alanın turizm potansiyelini artırmak amacıyla Birecik ve Halfeti'de çeşitli altyapı çalışmaları yapılmaktadır. ÖDA, yerli ve yabancı kuş gözlemcileri tarafından özellikle bahar aylarında yoğun olarak ziyaret edilmektedir.

■ **Tehditler:** 2000'li yılların başında ÖDA'nın büyük kısmı Birecik Barajı'nın yapımı nedeniyle yok olmuştur. Alan üzerindeki en ciddi güncel tehdit, yarı çöl ve bozkır alanları üzerinde açılan yeni tarım alanlarıdır. Bir diğer önemli tehdit ise tarım ilaçlarının aşırı ve yanlış kullanımıdır. Bu durum nesli dünya ölçeğinde tükenmek üzere olan kelaynaklar başta olmak üzere pek çok bozkır türü için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Fırat Nehri üzerinde faaliyette gösteren çakıl ocakları, alanın doğal balık türlerini tehdit eden kültür balıkçılığı, kuş ve memeli türlerine yönelik yasadışı avcılık ve Fırat kavayının bilinçsiz kesimi ÖDA'daki diğer tehditlerdir.

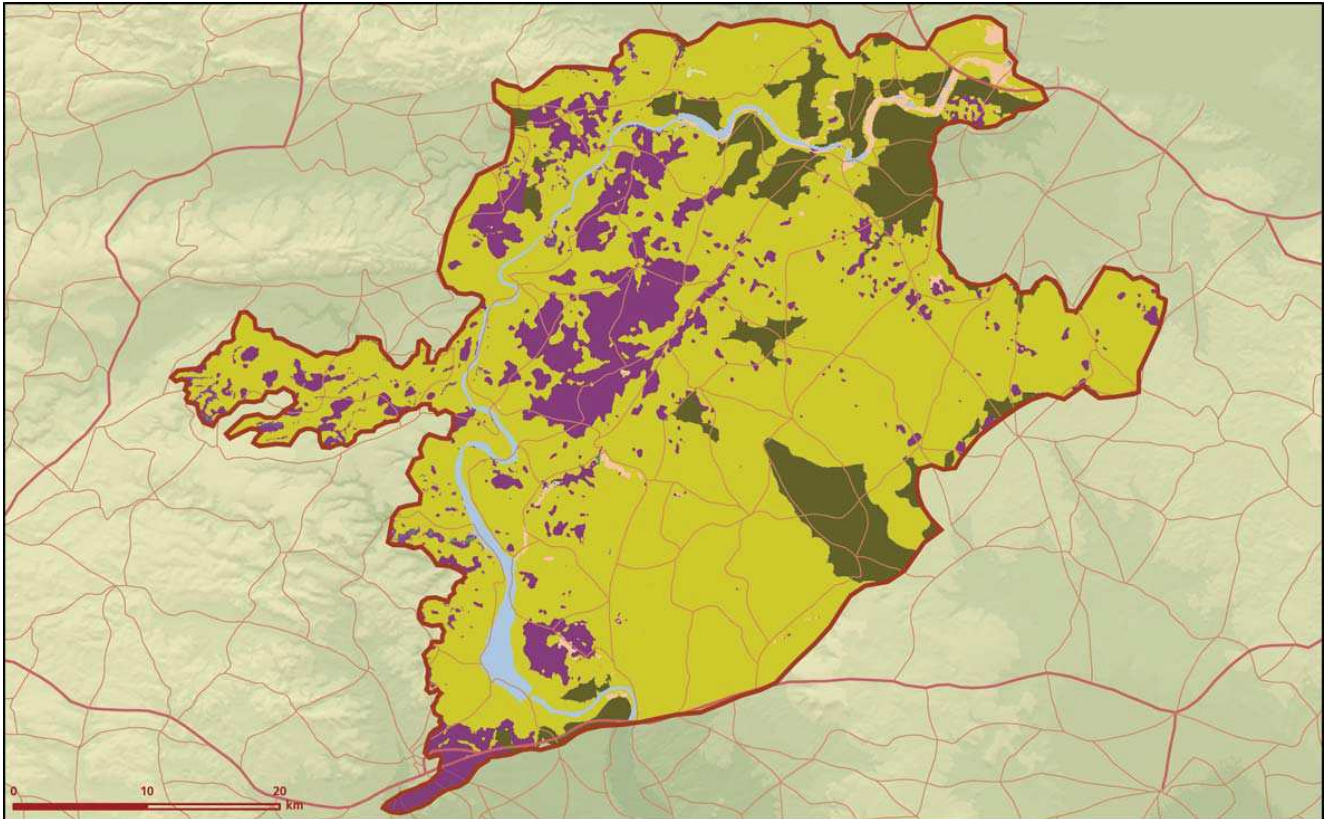
■ **Koruma Çalışmaları:** Çevre ve Orman Bakanlığı - Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ve Doğa Derneği, kelaynakların korunması, sağlıklı bir nüfus oluşturmaya ve tanıtımına ilişkin 2003 yılından bu yana ortaklaşa çalışmaktadır. 2005 yılında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ve Doğa Derneği işbirliğiyle Kelaynak Üretim İstasyonu Ziyaretçi Merkezi'nde ziyaretçilere sunulan imkânlar geliştirilmiştir. Doğa Derneği; İngiltere Çevre Departmanı, Gıda ve Birecik Köy İşleri Kurumu'nun (DEFRA) ve BirdLife Fransa'nın (LPO) desteği ve Birecik Kaymakamlığı ile Belediyesi'nin katkılarıyla 2005 yılından bu yana bölge okullarında doğa eğitimi konusunda kapasite artırımı çalışmaları yürütmekte ve doğa dostu turizm altyapısının oluşturulmasına için bir dizi çalışma sürdürmektedir.

■ **Yerli İlgili Sahipleri**
Doğa Derneği, Birecik Kaymakamlığı, Birecik Belediyesi, Birecik Milli Parklar Kelaynak Üretim İstasyonu, Şanlıurfa Milli Parklar Müdürlüğü, Birecik İlçe Jandarma Komutanlığı, Birecik Kuş Gözlem Toplumları.

■ **İ. Turan Çetin**

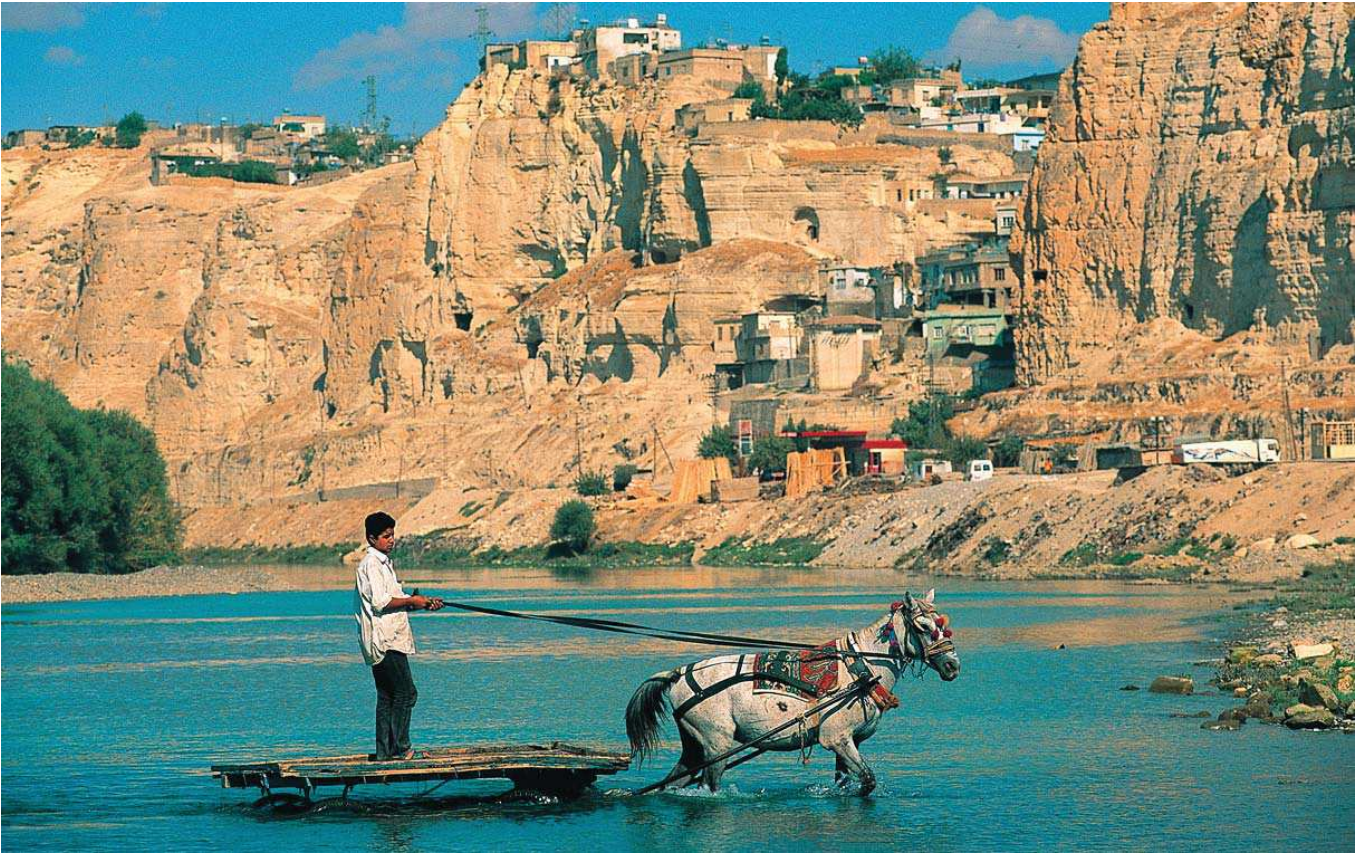

Güney Fırat Vadisi ve Birecik Bozokları önemli doğa alanı topografya haritası

Güney Fırat Vadisi ve Birecik Bozokları önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

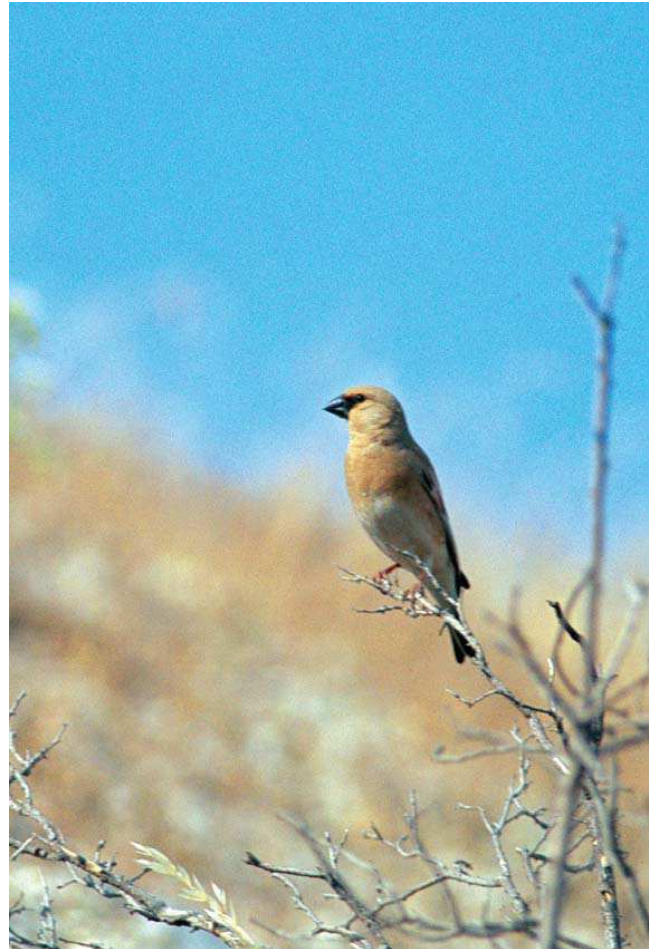
Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Cousinia biraecikensis</i>	1	1	-	CR	Var	A1, A2
<i>Euphorbia fistulosa</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Galium scopulorum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Linum mucronatum ssp. orientale</i>	0	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Scilla mesopotamica</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Vicia aintabensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Viola pentadactyla</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
 <i>Ammomanes deserti</i>	0	0	LC	(LC)	5 Çift (Üreme)	C1
<i>Anthus campestris</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Apus affinis</i> - Anadolu	0	0	LC	EN	150 Çift (Üreme)	B1, B3, C1, C3
<i>Bubo bubo</i>	0	0	LC	LC	4 Çift (Üreme)	C1
<i>Bucanetes githagineus</i>	0	0	LC	LC	5-20 Çift (Üreme)	C1
<i>Burchinus oedicnemus</i> - Doğu Avrupa	0	0	LC	VU	Nadir (Üreme)	B1, C1
<i>Calandrella brachydactyla</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Emberiza cineracea</i>	0	0	NT	(NT)	50 Çift (2001 Üreme)	C1
<i>Falco peregrinus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Geronticus eremita</i> - Orta Doğu	0	0	CR	CR	86 Birey (2005 Üreme)	A1, A3, B1, B3, C1, C3
<i>Hieraaetus fasciatus</i> - Akdeniz	0	0	LC	EN	1 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Lanius minor</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Melanocorypha calandra</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	Var (Üreme)	B1, C1
<i>Otus brucei</i>	0	0	LC	(LC)	1-5 Çift (Üreme)	C1
<i>Pterocles alchata</i>	0	0	LC	LC	20-30 Çift (2000 Üreme)	C1
<i>Pterocles alchata</i>	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	C1
<i>Pterocles orientalis</i>	0	0	LC	LC	Nadir (2005 Üreme)	C1
<i>Sterna hirundo</i> - Güney Avrupa	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	C1
 <i>Caracal caracal</i> - Orta Doğu	0	0	LC	(EN)	Var	B1, C1
<i>Hyaena hyaena</i> - Orta Doğu	0	0	NT	(EN)	Var	B1, C1
<i>Myotis myotis</i>	0	0	NT	LC	Var	C1
<i>Otonycteris hemprichii</i> - Orta Doğu	0	0	LC	(VU)	Var	B1, C1
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	0	NT	NT	Var	C1
<i>Tadarida teniotis</i> - Orta Doğu-Kafkaslar	0	0	LC	LC	Var	B3, C1
<i>Taphozous nudiventris</i> - Orta Doğu	0	0	LC	(VU)	Var	B1, C1
 <i>Asaccus elisae</i> - Güneydoğu Anadolu	0	0	-	LC	Var	B2, C1
<i>Mauremys caspica</i>	0	0	-	LC	Var	C1
<i>Rafetus euphraticus</i>	0	0	EN	EN	Var	A1, C1
<i>Rhinotyphlops episcopus</i>	1	1	-	DD	Var	A2, A4, C1
<i>Varanus griseus</i> - Orta Doğu	0	0	-	(EN)	Var	B1, C1
 <i>Archon apollinus</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	B1, C1
<i>Melanargia titea</i> - Doğu Akdeniz	0	0	-	EN	Var	B1, C1
<i>Tomares callimachus</i> - Doğu-Güneydoğu Anadolu	0	0	-	EN	Var	B1, C1
 <i>Brachythemis fuscopallata</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1
<i>Lindenia tetraphylla</i>	0	0	-	-	Var	C1

Birecik © Fatih Pınar

Çölköşan (*Cursorius cursor*) © Kazım Çapaç

Boz alamecek (*Rhodospiza obsoleta*) © Soner Bekir